

Toelichting Requiemmis

Missa pro defunctis / missa defunctorum

Marian Geurtsen – 6 januari 2015

Een algemeen misverstand is dat dé requiemmis vast zou liggen en altijd dezelfde zou zijn geweest. Zoals alle liturgie heeft ook de dodenliturgie zich ontwikkeld in de loop van eeuwen. Sommige elementen eruit zijn bijzonder oud (4e/ 5e eeuws) en andere zijn latere toevoegingen. Rond 1563 (Concilie van Trente) gaat men deze ontwikkeling als afgesloten beschouwen en wordt de liturgie vastgelegd. Vanaf 1965 (Tweede Vaticaans Concilie) is de liturgie in de rooms-katholieke kerk ingrijpend hervormd. Vanaf dat moment moet de opbouw van de requiemmis anders worden bekeken. Ik spreek in dit stuk voor het gemak over de historische requiemmis, dus van voor het Tweede Vaticaans Concilie. De mis zoals die het meest bekend is in de muziekgeschiedenis, is gebaseerd op de rooms-katholieke liturgie die in de middeleeuwen gegroeid is.

De gezangen van iedere mis zijn samengesteld uit vaste en wisselende onderdelen:

Vaste onderdelen = ordinarium (lett.: 'het gewone' van de mis) = de botten.

Wisselende (tijdeigen) onderdelen = proprium = 'het vlees' waaraan je de eigen tijd van het jaar of bijzondere gelegenheid herkent.

In schema:

Gewone mis		<i>optioneel:</i> <i>officium defunctorum</i> (Cristobal de Morales: circumdederunt me gemitus mortis)
Proprium introitus	Ordinarium Kyrie Gloria	Missa defunctorum Requiem in aeternam dona eis Kyrie
<i>lezing (epistel)</i> graduale		Requiem aeternam dona eis, Domine Absolve, Domine, <i>sequens:</i> Dies irae
alleluia / tractus		
<i>evangelielezing</i>		
offertorium	Credo	– Domine Jesu Christe / Hostias et preces
<i>prefatie (inleiding eucharistisch gebed)</i>	Sanctus / benedictus	Sanctus / benedictus
<i>canon (eucharistisch gebed)</i>	Agnus Dei	Agnus Dei (met aangepaste tekst) of Pie Jesu
<i>communiegang</i> communio		Lux aeterna luceat eis
<i>slotgebed</i> <i>zegen</i>		<i>na de eigenlijke mis:</i> <i>Absoute (vergeving van zonden):</i> Libera me
		<i>bij het naar het graf dragen:</i> In paradisum

Toelichting

De gezangen van de requiemmis (eigenlijk de *missa pro defunctis* of *missa defunctorum*) mogen een eenheid lijken, ze zijn het niet. De teksten zijn in verschillende periodes ontstaan en weerspiegelen de visie op de dood van mensen uit verschillende eeuwen. Pas in de veertiende eeuw heeft de liturgie voor de doden de vaste orde gekregen die wij nu kennen als de requiemmis. Anders dan de meeste liturgische teksten komen de teksten van de requiemmis niet uit de bijbel. Het responsorie (wisselzang) *requiem aeternam*, een van de oudste teksten, komt uit het apocriefe 4e boek Ezra. Al in de 5e – 6e eeuw werd het gebruikt als opschrift voor graven, voordat het in de liturgie voor de overledenen terechtkwam. De oorsprong van het *in paradisum* is helemaal buitenbijbels. De tekst is samengesteld uit van oorsprong twee antifonen, nl. *in paradisum deducant te angeli* en *chorus angelorum te suscipiant*. Het beeld dat in deze teksten van de dood – of eigenlijk van het hiernamaals – wordt geschetst, is helemaal niet zo negatief. Het gaat om een paradijs, om opgenomen worden in goddelijk licht, om weerzien van eerdere gestorvenen – de martelaren – en een gemeenschap van engelen. Het hemelse Jeruzalem, ook wel Sion, wordt veel gebruikt om toekomstig heil of vrede te verbeelden (zowel voor in het hiernamaals als hier op aarde!). In schril contrast hiermee staan de teksten van het *libera me* (bij de absoute) en het bekende *dies irae*. Deze laatste tekst, een sequentie, is ontstaan in de dertiende eeuw en verwoordt het sombere beeld dat men in de late middeleeuwen van de dood had. Hierin is geen plaats voor vredige beelden van de hemel, maar staat de angst voor het laatste oordeel centraal, het einde der tijden wanneer Christus opnieuw op aarde zou verschijnen om recht te spreken over levenden en doden.

Ook lang zo duidelijk niet als het lijkt is het waarmee nu de liturgie voor de overledenen begint en ophoudt. Iedere mis opent met de *introitus* en in de requiemmis is dit het *requiem aeternam* – bij veel componisten is dit vergroeid met het *kyrie*. Maar er zijn rituelen en gezangen die voorafgaan aan de mis bij aankomst van de overledene in de kerk; psalmen en lezingen voor de wake in de tijd tussen overlijden en begrafenis (het *officium defunctorum*, ook door componisten op muziek gezet); en na de eigenlijke misviering zijn er nog de rituelen bij het uitdragen van de kist uit de kerk naar het graf voor de eigenlijke begrafenis. Het is bij dit uitdragen dat het *in paradisum* gezongen wordt. Het is dus niet verwonderlijk dat verschillende componisten zelf een selectie maken uit de liturgische teksten die ze gebruiken voor hun requiemmis.

Sinds het eind van de negentiende eeuw is er een wetenschappelijke zoektocht op gang gekomen naar de oudste christelijke liturgie (vandaar ook de hernieuwde studie van het gregoriaans vanaf de negentiende eeuw). In deze hervonden waardering voor vroegchristelijke gedachten over het hemelse paradijs paste het minder om de donkere laatmiddeleeuwse verwachting van het laatste oordeel te benadrukken. Fauré en later Duruflé sluiten hierbij aan door het *dies irae* weg te laten en juist wel het *in paradisum* op te nemen in hun composities van het Requiem.

De *missa defunctorum* is oorspronkelijk ontstaan voor Allerzielen (10e eeuw). Pas na verloop van tijd werd het gangbaar om bij het overlijden van individuele personen ook een requiemmis op te dragen. De traditie om bij een sterfgeval en begrafenis ook de eucharistie te vieren is opgekomen in de vroege middeleeuwen. Vaak werd die mis niet dezelfde dag gedaan, maar bijvoorbeeld een dag na de begrafenis. Nadat abt Odo van Cluny volgens de traditie gestart is met Allerzielen – zou er een misformulier ontstaan zijn voor de dodenmis. Deze ging ook voor begrafenissen gebruikt worden. Het *Dies irae* maakte er toen nog geen deel van uit; dat is pas in de 13^e eeuw geschreven – en niet meteen in de mis opgenomen.

De *missa defunctorum* bestaat voor een deel uit gezangen op teksten over de dood. De vaste gezangen die ook gezongen worden in iedere mis, hoeven niet per se deel uit te maken van een miscompositie, omdat er voor deze vaste gezangen genoeg melodieën beschikbaar zijn. Zo is ook voor andere bijzondere liturgische vieringen meestal niet een complete set gecomponeerd van wisselende plus vaste gezangen.

Gezangen afzonderlijk

Introitus: naar 4 Ezra 2, 34-35 (vgl. Jesaja 65,8)

De responsorie (wisselzang) *requiem aeternam*, samen met het *in paradisum* de oudste tekst, komt uit het apocriefe 4e boek Ezra. Werde het al in de 5^e en 6^e eeuw gebruikt als opschrift voor graven voordat het in de 6^e-7^e eeuw in de liturgie voor de overledenen terechtkwam.

Het vierde boek Ezra is een apokrief boek (oudtestamentische apokriefen), mogelijk geschreven tussen eind 1^e eeuw en begin 3^e eeuw n.C.. De eerste twee hoofdstukken, waaruit ook deze verzen stammen, zijn nog

later toegevoegd en worden tegenwoordig ook wel aangeduid met het vijfde boek Ezra. Deze teksten zouden uit de 4^e eeuw kunnen stammen.

Het vierde boek Ezra moet een tijdlang gezaghebbend zijn geweest, want er wordt uit geciteerd in het officie voor de apostelen en in de requiemteksten. Het Sacramentarium Leonianum (5^e - 6^e eeuw) kent deze teksten nog niet, dus vermoedelijk niet eerder dan 6^e eeuw in de liturgie terecht gekomen.

De vorm van de introitus is een responsorium: een antifoon (respons) uit 4 Ezra 2 wordt afgewisseld met (een vers uit) psalm 65 (Te decet hymnus...) en daarna klinkt weer de antifoon.

4 Ezr 2,34 Daarom zeg ik tot u, gij heidenen, die dat hoort en verstaat: Verwacht uw Herder, hij zal u een eeuwige rust geven, want hij is nabij, die aan het einde der wereld zal komen.

35 Zijt bereid voor de beloning des koninkrijks, want een altijddurend licht zal over u lichten in alle eeuwigheid.

Het oudste gebed voor de doden (*Sacramentarium Leonianum*, 5e-6^e eeuw): “Fidelium Deus, animarum conditor et redemptor, famulo tuo cunctorum remissio tribue peccatorum, ut quam semper optavit indulgentiam, consequatur.” “God, schepper en verlosser van de zielen van de gelovigen, schenk uw dienaar vergeving van al zijn zonden, opdat hij die zachtheid (genade) waarnaar hij altijd heeft verlangd, moge bereiken.”

Wel een verwijzing naar lux aeterna: “... ut eam (= animam famuli tui) mortalibus nexibus expeditam lux aeternum possideat.” = ... dat over deze ziel, nadat zij van de boeien van de sterfelijkheid losgemaakt is, het eeuwige licht mag heersen.

In *Sacramentarium Gregorianum* (7^e eeuw, Rome), ten slotte komt de introitustekst voor samen met psalm 65 (deze psalm nog in zijn geheel).

Offertorium

Ook de tekst van het offertorium is geen rechtstreekse bijbelcitaat. De beelden die erin zitten, kunnen wel verwijzen naar bijbelse beelden. Zo komt het beeld van de onderwereld en de muil van de leeuw voor in het verhaal van Daniël die gered wordt uit de leeuwenkuil. Daniel 10,13 en 12,1. De belofte aan Abraham en zijn kindskinderen (nageslacht) staat in Genesis 11,26 en 26,18.

In de oudste gebedenboeken komen gebeden voor waarin deze zelfde beelden zijn opgenomen. Maar als volledige tekst komt dit offertorium pas voor in de 10^e eeuw.

In het *Sacramentarium Gelasianum* komen gebeden voor, waarin o.a. onze offertoriumtekst herkenbaar is: “Maneatque in mansionibus sanctorum et in luce sancte quam olim Abrahae promisisti et semini eius.”

“Moge zij wonen in de woonplaats van de heiligen en in het heilig licht, zoals u ooit aan Abraham en zijn nageslacht heeft beloofd.”

“Adsit ei angelus testamenti tui Michael. Libera eam, Domine, de principibus tenebrarum et de locis poenarum.”

“Moge hem bijstaan de engel van uw verbond, Michael. Bevrijd haar [= de ziel], Heer, van de beginselen van de duisternis en van de plaatsen van straf.”

Sequens *Dies irae*:

Het gedicht *Dies Irae* is geschreven midden 13^e eeuw, in de omgeving van de Franciscaanse beweging. Het is toegeschreven aan Thomas van Celano, de biograaf van Sint Franciscus. De tekst weerspiegelt de laatmiddeleeuwse angst voor de dood en de nadruk op het laatste oordeel; woede en onmacht tegenover de dood. Oudste bron: 1250, brevier (gebedenboek) van Sint Clara van Assisi.

Deze sequens is niet geschreven voor de dodenmis, maar voor de eerste zondag van het kerkelijk jaar: met het oog op de verwachting van de laatste dag en de terugkomst van de Christus. Pas later (16^e eeuw) is het aan de dodenmis toegevoegd en daartoe aangevuld met de laatste regels “Pie Jesu, Domine” over de individuele gelovige ziel die zijn heil zoekt bij God.

Ook over de vier regels daarvoor: *Lacrimosa dies illa* – huic ergo parce Deus bestaat twijfel: afzonderlijk komen deze versregels al voor in een geschrift dat ouder is dan het oudste handschrift van het *Dies Irae*. Mogelijk heeft Thomas van Celano dit vers in zijn geheel opgenomen in zijn sequens (het is niet ondenkbaar dat de auteur meerdere bestaande verzen heeft opgenomen in dit dichtwerk). Er bestaan geen tekstvarianties waar dit deel ontbreekt.

Afgezien van het *Dies irae* ademen de teksten van de requiemmis een hoopvol uitkijken naar het leven in de hemel. Het beeld van de dood was in de middeleeuwen zwaarder dan in het vroege christendom. In de eerste eeuwen lag de nadruk op het verenigd worden met de heiligen die je zijn voorgaan en met Christus zelf. Doodgaan is bevrijd worden uit vergankelijkheid en aftakeling. Het eeuwig licht is belangrijker dan het

laatste oordeel. In de latere middeleeuwen komt het beeld van het laatste oordeel en de dag des oordeels steeds zwaarder boven de dood te hangen.

In het offertorium: bevrijd worden uit de muil van de leeuw en niet in de klauwen van wilde dieren vallen. Dit wijst op de middeleeuwse beeldvorming dat mensen na de dood door demonen naar het vagevuur of de hel werden begeleid – en door aartsengel Michael naar de hemel.

In Paradisum

De oorsprong van het in paradisum is helemaal buitenbijbels. De tekst is samengesteld uit twee oude antifonen, nl. *in paradisum deducant te angeli* en *chorus angelorum te suscipiant*. Het beeld dat in deze teksten van de dood - of eigenlijk van het hiernamaals - wordt geschetst, is opvallend licht en mooi. Het gaat om een paradijs, om opgenomen worden in goddelijk licht, om weerzien van eerdere gestorvenen - de martelaren - en een gemeenschap van engelen. Jeruzalem, ofwel Sion als Stad van God, worden hier gebruikt om toekomstig heil of vrede te verbeelden (zowel voor in het hiernamaals als hier op aarde!).

Enkele bekende requiemmissen

Ockegem (ca 1461)

Introitus: Requiem – Kyrie – Graduale: Si ambulem – Tractus: Sicut cervus – Offertorium: Domine Jesu Christe

Oudste overgebleven compositie op naam. Nog zonder Dies Irae

Brumel (1460- na 1515)

Introitus, Kyrie, Sequentia: Dies irae, dies illa, Sanctus & Benedictus, Agnus Dei, Lux aeterna ontbreekt: Graduale tractus, offertorium

De eerste componist die Dies Irae integreerde in de compositie. Is afwisselend verzen in gregoriaans unisono en 4-stemmig koor

Cristobal de Morales (1544)

Introitus, Kyrie, Graduale: Requiem aeternam, Tractus: Absolve, Domine (Unisono), Sequentie: Dies Irae (alleen laatste verzen), Offertorium, Sanctus & Benedictus, Agnus Dei, Communio: Lux aeterna. (En ook: Officium defunctorum, w.o. Circumdederunt me)

Mozart (1791)

Introitus, Kyrie, Dies Irae, Offertorium, Sanctus&Benedictus, Agnus Dei, Lux Aeterna. *De laatste drie delen zijn werk van Süßmayr*

Geen Libera me, In Paradisum

Verdi (1874)

Introitus, Kyrie, Dies Irae, Offertorium, Sanctus&benedictus, Agnus Dei, Lux Aeterna, Libera me
Geen In Paradisum

Fauré (1890)

Introitus, Kyrie, Offertorium, Sanctus&Benedictus, Pie Jesu, Lux Aeterna, In paradisum.
Geen Dies Irae, Libera me.

Durufié (1947)

Introitus, Kyrie, Offertorium, Sanctus&Benedictus, Pie Jesu, Agnus Dei, Lux Aeterna, In paradisum.
Geen Dies Irae, Libera me.

Requiems met alternatieve teksten

Purcell – Funeral Sentences (1695)

Op teksten die in de Anglicaanse liturgie horen bij de dodenliturgie, dus strikt gesproken geen alternatieve teksten. Bijbelse teksten

Schütz – Musikalische Exequien (1635-1636)

Op selectie van bijbelse teksten

Brahms – Ein Deutsches Requiem (1865-68)

Op selectie van bijbelse teksten

Howells (ca. 1932)

Salvator Mundi – psalm 23 – Requiem aeternam I – psalm 121 – requiem aeternam II – I heard a voice from heaven (Openbaring)

Herbert Howells' Requiem is geschreven in het begin van de jaren dertig, maar pas gepubliceerd in 1981. Walford Davies' A Short Requiem uit 1915, geschreven ter herinnering aan de jonge mannen die gesneuveld waren in de oorlog, stond model voor Howells. Later heeft hij uit dit werk geput toen hij Hymnus Paradisi schreef, zijn eigen muzikale monument van de zoon die hij in 1935 verloor aan polio toen deze nog maar negen jaar oud was.

Ondanks al deze zware aanleidingen drukt dit Requiem niet alleen diepe rouw uit, maar ook de hoop op eeuwigheid. De gekozen structuur van de teksten draagt hieraan bij. Het combineert traditionele teksten zoals *Salvator mundi* en *Requiem aeternam* met zettingen van drie van de meest troostende teksten uit de bijbel: psalm 23 en 121, en het visioen van Johannes in het boek Openbaring van de nieuwe hemel en de nieuwe aarde.

Britten – War Requiem 1962

Requiem aeternam – Dies irae – offertorium – sanctus&benedictus – Agnus Dei – Libera me – In paradisum – Requiem aeternam (koor + sopraansolo). Geheel afgewisseld met Engelse gedichten (tenor- en baritonsolo, kamerorkest)

Selectie van Latijnse requiemteksten en gedichten over de oorlog van Wilfred Owen. Britten schrijft in dit requiem een aanklacht tegen oorlog en tegen de Kerk die er zo hypocriet aan meedoet.

Peter Maissan (+ 2012) – Poverty Requiem, 2007

(libretto Sylvia Borren)

Geschreven als aanklacht tegen armoede wereldwijd. Zo geschreven dat het als community singing uitgevoerd kan worden: eenvoudige partijen voor ongeoefende zangers naast meer complexe koorpartijen en solopartijen voor koorzangers en solisten (facultatief). Tekst is niet religieus of geënt op traditionele requiemteksten. Gaat om verwoording van armoede en inleven in de situatie van armen.

<http://povertyrequiem2511.tumblr.com/> Met teksten en muziek.

Volledig (?) overzicht van requiemcomposities:

http://www.albertvanderzijden.nl/de_geschiedenis_van_het_requiem.htm

Geen info over de teksten of de liturgische context.

Vanaf wanneer werden de missen niet meer gecomponeerd om te klinken in de liturgie? Hangt samen met veranderde liturgie: het kunstje van de priester terwijl tegelijkertijd het koor iets anders kan doen.

Volledige tekst:

<http://www.requiemsurvey.org/latintext.php>

Teksten

Introitus

4 Ezz. 2, 34-35

Requiem in aeternam dona eis, Domine
Lux aeterna luceat eis.
Te decet hymnus, Deus, in Sion; (ps 64)
et tibi reddetur votum in Jerusalem.
Exaudi orationem meam, ad te omnis caro veniet.
Requiem in aeternam...

Kyrie eleison
Christe eleison
Kyrie eleison

Graduale (meestal niet meegecomponeed)

Requiem in aeternam dona eis, Domine
Lux aeterna luceat eis.
In memoria aeterna erit justus; ab auditione mala non timebit (ps 111)

Tractus (meestal niet meegecomponeed)

Absolve, Domine, animas omnium fidelium defunctorum ab omni vinculo delictorum.
V/ Et gratia tua illis succurrente, mereantur evadere iudicium ultionis.
V/ Et lucis aeternae beatitudine perfrui.

Dies irae

Offertorium (aandragen van de offergaven voor de maaltijd)

Domine Jesu Christe, Rex gloriae,
libera animas omnium fidelium defunctorum
de poenis inferni et de profundo lacu.
Libera eas de ore leonis,
ne absorbeat eas Tartarus,
ne cadant in obscurum.
Sed signifer sanctus Michael
representet eas in lucem sanctam,
quam olim Abrahae promisisti
et semini eius.
Hostias et preces tibi, Domine, laudis offerimus.
Tu suscipe pro animabus illis
quarum hodie memoriam facimus.
Fac eas, Domine, de morte transire ad vitam,
quam olim Abrahae promisisti
et semini eius.

Sanctus & Benedictus

Sanctus, sanctus sanctus
Dominus, Deus sabaoth.
Pleni sunt coeli et terra gloria tua.
Hosanna in excelsis
Benedictus qui venit in nomine Domini.
Hosanna in excelsis.

Agnus Dei

Agnus Dei, qui tollis peccata mundi,
dona eis requiem (2x)

Agnus Dei, qui tollis peccata mundi,
dona eis sempiternam requiem

(Pie Jesu)

Pie Jesu Domine,
Dona eis requiem.

Communio (zang tijdens de communie) (laatste deel bij Mozart)

Lux æterna luceat eis, Domine,
cum sanctis tuis in æternum, quia pius es.
Requiem æternam dona eis, Domine;
et lux perpetua luceat eis.

Absoute (bij het bespreken van de overledene) (Verdi)

Libera me, Domine, de morte aeterna
in die illa tremenda
quando coeli movendi sunt et terra,
dum veneris iudicare saeculum per ignem.
Tremens factus sum ego et timeo,
dum discussio venerit atque ventura ira:
quando coeli movendi sunt et terra.
Dies illa, dies iræ, calamitatis et miseræ, dies magna et amara valde.
Dum veneris iudicare sæculum per ignem.
Requiem æternam dona eis, Domine: et lux perpetua luceat eis.

Bij het uitdragen van de kist (Fauré)

In paradisum deducant te angeli;
in tuo adventu suscipiant te martyres
et perducant te in civitatem sanctam Jerusalem.
Chorus angelorum te suscipiat
et cum Lazaro, quondam paupere,
aeternam habeas requiem.

Sequens: Dies irae

Nederlandse vertaling: Guido Gezelle

Dies irae, dies illa Solvat saeculum in favilla, Teste David cum Sibylla.	Kwade dag, die al de dagen eens lijk assen weg zult vagen, zo 't Sibille en David zagen.
Quantus tremor est futurus, Quando iudex est venturus, Cuncta stricte discussurus!	Welk een gruwel 'n zal 't niet wezen, als de Rechter, opgerezzen, 't goede uit het kwade zal lezen.
Tuba mirum spargens sonum Per sepulcra regionum, Coget omnes ante thronum.	Wondere trompetrumoeren zullen al de graven roeren, al die dood zijn troonwaarts voeren.
Mors stupebit et natura, Cum resurget creatura, Judicanti responsura.	Stom zal staan de Dood en 't Leven, als de doden antwoord geven, staan, en voor de Rechter beven.
Liber scriptus proferetur, In quo totum continetur, Unde mundus judicetur.	't Zal een boek te voorschijn komen, waarin 't al staat opgenomen, dat het oordeel Gods moet schromen,
Judex ergo cum sedebit, Quidquid latet apparebit. Nil inultum remanebit.	Als de Rechter, neergezeten, al 't verdoken kwaad zal weten, straffen ende niets vergeten.
Quid sum miser tunc dicturus? Quem patronum rogaturus, Cum vix justus sit securus?	Wie zal dan toch mijn verweer zijn, wat mijn voorsprake of begeer zijn, als de goeden zelfs verveerd zijn?
Rex tremendae majestatis qui salvandos salvas gratis salva me, fons pietatis	Koning, schrikbaar en grootmachtig, bron van goedheid, nederslachtig bid ik U, wees mij indachtig?
Recordare, Jesu pie, Quod sum causa tuae viae: Ne me perdas illa die.	Jesu, wil toch wel gedenken: als Gij mij kwaamt 't leven schenken, was 't om me op die dag te krenken?
Quaerens me, sedisti, lassus; Redemisti crucem passus; Tantus labor non sit cassus.	Jesu, moe van 't zoeken naar mij, hebt Gij 't kruis geleden en daar mij eens zo duur gekocht; ach spaar mij!
Juste Iudex ultionis, Donum fac remissionis Ante diem rationis.	Schoon 't uw recht zij van te wreken, wil mij vrij van zonden spreken, eer die dag komt aan te breken.
Ingemisco tanquam reus, Culpa rubet vultus meus; Supplicanti parce, Deus.	'k Zucht als een ter dood verwezen, maar mijn schaamrood schuldig wezen hoopt op uw barmhartig wezen.
Qui Mariam absolvisti, Et latronem exaudisti, Mihi quoque spem dedisti.	Wierd Maria 't eeuwig leven, wierd de moordenaar hoop gegeven, hopen durf ik ook, en beven.
Preces meae non sunt dignae, Sed tu, bonus, fac benigne, Ne perenni cremer igne.	Here, onwaardig is mijn bede: doch, laat me, uit goedjonstigheden, vrij van 't vier der eeuwigheden!
Inter oves locum praesta, Et ab haedis me sequestra,	Laat mij bij uw schaapjes weiden, wil mij van de bokken scheiden

Statuens in parte dextra.	en ter rechterhand geleiden.
Confutatis maledictis Flammis acribus addictis, Voca me cum benedictis.	Moet Gij dan vermaledijden in het eeuwig vier doen lijden, roep tot mij "Gebenedijden!".
Oro supplex et acclinis, Cor contritum quasi cinis, Gere curam mei finis.	Want ik kome al jammerklagen, 't herte als assen rouw geslagen, hulpe in mijn doodstrijd vragen.
Lacrimosa dies illa, Qua resurget ex favilla	Dag van weedom en van boeten, als gij zult verrijzen moeten.
Judicandus homo reus: Huic ergo parce, Deus:	En gerecht zijn om uw zonden, Mens, God spare u in die stonden!
Pie Jesu Domine: Dona eis requiem. Amen.	Zoete Here Jesu mijn, laat ze in rust en vrede zijn, in alle eeuwen. Amen.

Literatuur:

M. Pfaff, Requiem aeternam. Gesänge der Totenmesse und der Begräbnisliturgie, Beuron, 1955

F. Combaluzier, Fragments de messe pro defuncto (VIIIe s.) E.L. 69 (1955) 31-35

C. Gay, 'Comment enricher le répertoire des pièces chantées aux messes pour les defunts, E.L. 70 (1956) 338-348

B. Opfermann, Weitere Gesängeteile der Totenmessen in Sonderliturgien, E.L. 71 (1957) 431-432

J. Rabau, De nieuwe uitvaartsliturgie voor de belgische kerkprovincie, T.L. 50 (1966) 149-161

W. Lampen, De christelijke oudheid en onze Requiem-mis T.L. 7-XI (1926) 274-282

W. Lampen, Middeleeuwen en Requiem-mis T.L. 8-XII (1927) 119-127

W. Lampen, Eenige bijzonderheden over de Requiem-mis T.L. 10-XIV (1929) 89-93

W. Lampen, De dichter van het "Dies irae" T.L. 11-XV (1930) 129-138

4 Ezra:

Expectate pastorem vestrum, requiem æternitatis dabit vobis . . . Parati estote ad præmia regni, qui lux perpetua lucabit vobis æternitatem temporis

Et requiem tibi dabit Dominus semper, et implebit splendoribus animam tuam. Jes 68, 11

oudste: in

Antiphony of St. Gregory Come of Albino (?)

A few remarks may be made, however, in regard to the [Offertory](#), concerning which many writers have published contrary views (cf. Merati in "Not. Gavanti", I, xii, 2). The words "libera animas . . . de poenis inferni et de profundo lacu" may be easily understood to refer to [purgatory](#), or, like those that follow . . . "libera eas de ore leonis, ne absorbeat eas tartarus, ne cadant in obscurum", as also the last ones, . . . "fac eas Domine, transire de morte ad vitam", they may bear the interpretation which is most in accord with history and with [theology](#), i.e., the one given by Merati and by [Benedict XIV](#) (De sacrif. mis. II, ix, 4), cited by [Grancolas](#) (Antiq. sacrament eccl., p. 536). This [Offertory](#) is among the [prayers](#) that were formerly recited for the sick who were about to die, and was later adopted in the Mass, in the same manner as the [Church](#) is wont to [pray](#), in [Advent](#): "Rorate coeli desuper. Emitte agnum, Domine, dominatorem terræ. . . . O Adonai, veni ad liberandum nos", etc. . . . As, therefore, the [Church](#) refers these [prayers](#) to the time when the [prophets](#) were longing for the promised [Messias](#), so also, she refers the [Offertory](#) of the Mass for the Dead to the time when the [soul](#) has not yet left the body. The same [pope](#) cites also an explanation by Sarnelli (Epist., III, 62) which is accepted by Thiers (De superstit., X, 15), and according to which these words refer to the lake and to the dark place of [purgatory](#); but the words "Fac transire de morte ad vitam" are opposed to this interpretation. The [rubric](#) after the fourth formulary of the [Missal](#) (*In missis quotidianis*) leaves the celebrant free to select the Epistle and the Gospel, and consequently there remain to be recited according to prescription only the [Prayers](#), which must be selected according to the indications of the [Missal](#), in appropriate relation to the [person](#) for whom the Divine Sacrifice is offered.
<http://www.newadvent.org/cathen/12776d.htm>